

POSUDEK OPONENTA PÍSEMNÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce: Autorská dramaturgie v Národním divadle
Autor/ka práce: MgA. Marta Ljubková
Studijní program: Alternativní a loutková tvorba a její teorie
Typ studijního programu: doktorský

Vymezení cíle a jeho naplnění:

Autorka v úvodní kapitole disertační práce jasně vymezuje prostor svého tématu: dramaturgický program Činohry Národního divadla v Praze v letech 2015–2022, na jehož konceptu a realizaci se v dané době aktivně - jako dramaturgyně - podílela. Zkušenosti z této etapy, kterou provázelo především „ohledávání hranic instituce“ a kontinuální snaha vedle naplnění očekávaných funkcí také roli ND jako progresivní a společensky aktivní scény, se staly autorčiným výzkumným terénem. V něm si vymezila jasný cíl: vyvodit a formulovat na základě detailní observace dramaturgického procesu v činoherním souboru ND „elementární parametry dramaturgické práce v institucionálním divadle, a to jak v mikrodramaturgickém, tak v makrodramaturgickém měřítku“, včetně jejich modifikací a možných experimentů. Tento cíl v práci beze zbytku naplňuje, nejen podrobným reflektováním realizace původního dramaturgicko-tvůrčího konceptu (s nímž vstoupila společně s režisérkou Danielou Špinar do uměleckého týmu ND v roce 2014), ale také analytickým vyhodnocením všech specifických institucionálních, historických, kulturních, společenských i politických aspektů a v důsledku pak i vlastním definováním současné dramaturgické tvorby a jejích potřeb v institucionálním repertoárovém divadle.

Aktuálnost tématu a relevance zvolené metodologie:

Samotné téma považuji za velmi aktuální, protože v rámci detailní reflexe dramaturgické linie v ČND ve zkoumaném období přináší nejen zachycení jedné výjimečné etapy v životě této instituce, ale i konsekvantní pohled na mnohohrstenatost a rozmanitost dramaturgické práce v současném, dynamicky se proměňujícím divadelním kontextu. Současně v rámci zvolených příkladů inscenačních projektů autorka jednoznačně formuluje problémy a limity v souvislosti s překračováním institucionálního rámce tak specifické instituce jako je Národní divadlo v Praze. Podává tak cennou a relevantní zprávu o vývoji a proměnách dramaturgie v ČND i o možnosti a pokusech o její transformaci. Práce není metodologicky založená jen na zúročení praktických poznatků z časově omezené etapy, její přidanou hodnotou jsou především zobecňující a teoretizující pasáže, v nichž autorka prokazuje schopnost nejen

vyhodnocovat a aplikovat jednotlivé teoretické koncepty, analyzovat a vymezovat svůj vlastní přístup, ale také zobecňovat a strukturovat aspekty a potřeby současné dramaturgické praxe v institucionálních repertoárových divadlech obecně. Metodologickým východiskem se pro ni stal pojem „autorská dramaturgie“ inspirovaný konceptem „autorského divadla“ (Josef Kovalčuk), z něhož autorka odvozuje analogické aspekty pro vlastní dramaturgickou praxi; zejména směřování k „nekonvenčnosti v rámci tradice“ a k „potřebě artikulovaného osobitého názoru a postoje“ (s. 6). Ve vytvořeném konceptuálním rámci pak autorka samostatně definuje jednotlivé znaky „autorské dramaturgie“, které následně systematicky sleduje v dalším textu, přiřazuje je ke konkrétním dramaturgickým liniím, které byly vymezeny původním projektem při nástupu do ČND, uvádí konkrétní příklady inscenací, prezentuje srozumitelně a v kontextu všech institucionálních aspektů jejich dramaturgické geneze i diváckou odezvu. Současně vyhodnocuje jednotlivé dramaturgicko-inscenační projekty v rovině makrodramaturgie a mikrodramaturgie.

Odborný přínos, původnost práce a její případné využití v praxi:

Musím v rámci tohoto oddílu předeslat, že práce vypovídá nejen o tvůrčí problematice dramaturgie, ale také o její mnohovrstevnatosti a nepostradatelnosti v divadlech. A v této souvislosti také o nárocích na literární a dramatický potenciál dramaturga, stejně jako o potřebě jeho hluboké znalosti historie, výtvarného umění či hudby, o schopnostech organizačních a manažerských, o umění komunikace a v neposlední řadě o nutnosti občanského a etického postoje dramaturga. Jinými slovy, chci zdůraznit fakt, že v rámci podrobné reflexe a sumarizace tvůrčích snah ve zkoumaném období představuje text také komplexnost osobnosti dramaturgyně Marty Ljubkové, jejíž sedmileté působení v ČND považuji osobně i v kontextu vnímání odborné veřejnosti za zásadní a přelomové.

Práce zachycuje razantní proměnu názoru na „ideu“ ND, a to nejen v prostoru tvůrčího naplňování programu „autorské dramaturgie“, ale také teoretickým a filozofickým vzhledem do současného myšlení o národních divadlech v globálním měřítku, stejně jako konkrétně doloženým přesahem dramaturgie ČND do veřejného prostoru – společenského, kulturního a politického – zejména nově budovanými komunikačními rovinami směrem k publiku a experimentováním s novými formáty nad rámec běžné institucionální dramaturgické praxe. O původnosti práce založené na reflektování, analyzování a domýšlení podílu dramaturgie na tvorbě ČND nemůže být pochyb. Za odborný přínos považuji hned několik aspektů:

- 1) Otevřené uvažování o ideji ND na základě praktické dramaturgické tvorby, které je zároveň důkazem o nepostradatelnosti odborné a kreativní dramaturgie v současném repertoárovém divadle.
- 2) Definování pojmu „autorská dramaturgie“ a důkaz jejího konkrétního naplňování v ČND – pro historiky cenné zachycení jedné ukončené etapy ND, kterou lze zařadit do linie „pokusů“ o transformaci konzervativní instituce ND na moderní progresivní tvůrčí prostor.
- 3) Nesmírně cenný přínos pak bude představovat publikovaná disertační práce pro studenty dramaturgie, režie či produkce. Obsahuje totiž zobecněné teoretické parametry dramaturgicko-inscenační tvorby v institucionálních divadlech s konkrétními příklady organizačních, provozních, politických, ekonomických i uměleckých limitů. Nabízí nepostradatelné penzum možného uvažování o konkrétní skladbě repertoáru, o formách aktivní oboustranné komunikace s publikem, experimentálních formách a nových formátech dramaturgicko-inscenačních projektů a jejich prosazování v rámci tradičních divadelních institucí. Vedle toho je text také příkladným uvažováním z hlediska prostoru (myšleno budovy ND) jako dramaturgicko-provozním fenoménu“ (s. 47) ovlivňujícím jak dramaturgické, tak inscenační uvažování v souvislosti se skladbou repertoáru, marketingu, publika.
- 4) V neposlední řadě oceňuji filozofický a kulturně společenský přesah práce, dokazující změnu paradigmatu divadla jako pouhé umělecké instituce v procesu transformace v otevřenou veřejnou instituci.

Logická stavba a členění práce:

Text je logicky a přehledně strukturován. Po nezbytném, ale podstatném Úvodu s vymezením tématu a cíle práce, následují úvahy o pojmu a specifickém postavení instituce národního divadla obecně, nejen v českém, ale i v evropském a světovém kontextu, historizující pasáž o Národním divadle v Praze jako národním symbolu a instituci s jasně deklarovanými funkcemi a postavením, i relevantní výčet pokusů toto „dědictví ideje ND“ zvrátit tvůrčím nekonvenčním programem dramaturgicko-režijním (od Hilara přes Frejku a Krejču k Rajmontovi, Kovalčukovi, Klímovi). Komparací s aktuálními zahraničními názory prezentuje autorka vnímanou ojedinělost postavení takové instituce a stálou oscilaci mezi „úctou a znevažováním“, která je základem současného přehodnocování či redefinování významu, funkce i poslání národních divadel obecně, ale potažmo samozřejmě i ND v Praze.

Už v této části je možné ocenit autorčino samostatné komentování prezentovaných názorů a jejich vztahování k vlastnímu tématu, stejně jako rozšiřující se fokus zdrojů pro argumentaci z oblasti filozofického uvažování Alice Kubové, literárněvědného pohledu na ideu národního obrození Vladimíra Macury nebo odkazování se k reálným příkladům z aktuálního politického života či z mediální a veřejné sféry. Autorka tak proniká do podstaty symbolického postavení ND, vyhodnocuje současnou optikou performativní a politické rámce jeho vzniku a především permanentnost absurdní disproportionality ve vnímání funkcí této instituce. Současně upozorňuje také na nejpalčivější a obecně platná rizika nárokování si vlivu na oblast umění – politickou manipulaci či lhostejnost, problematiku globalizace a hledání nové role národních divadel. Zamýšlí se nad současným vnímáním pojmů národ, identita, originalita – opět se vztažením na české souvislosti, ale i nad problematikou publika, jeho vnímání symbolické funkce ND a možností jeho zainteresovanosti na proměně tohoto tradičního vztahování. Každý z dílčích okruhů v těchto kontextových kapitolách autorka zakončuje jasným demonstrováním vlastního postoje určujícího její dramaturgické směřování v pozici dramaturgyně ČND – snahy dát specificky zatížené konzervativní instituci funkci aktuálně zaměřené společenské a umělecké instituce, která volí programový odklon od mainstreamu (s. 40). Tuto oscilaci mezi objektivizujícím souhrnem a potřebou jasně demonstrovat subjektivní názor, která provází celý text, považuji za jednu z hlavních kvalit předkládané práce. Za nejpodstatnější část lze považovat kapitoly o východiscích dramaturgie v ČND, o hledání smyslu a žánrových liniích a o konkrétních formátech jejich scénických realizací, v nichž autorka formuluje klíčové principy dramaturgie ve vlastním „autorském“ pojetí jako propojení estetických, provozních a organizačních aktů. Příkladové studie pak dokládají podíl dramaturgické práce na funkčnosti jevištního obrazu, na soudržnosti, kvalitě i srozumitelnosti díla, dokládají nezbytnost spolupráce a partnerského vztahu dramaturga a režiséra, konkrétní parametry hereckého zapojení, prosazení nových formátů v nepružné struktuře instituce ND, stejně tak naplňování osobních témat a tvůrčí zodpovědnosti dramaturgie vůči instituci, publiku, společnosti. Text přináší důkazy o redefinici divácké „role“, o možnostech edukativních formátů, o specifčnosti „covidové“ doby, která představovala nečekanou výzvu a paradoxně urychlila proces transformace ČND. Asi nejzajímavějším je odkrytí politických konsekvencí (kapitola 8), kde se autorka vrací k vyhodnocení konkrétní dramaturgické praxe z hlediska makrodramaturgie v teoretickém rámci, do něhož zařazuje „autorkou dramaturgii“ a její koncept, dochází k úvahám o širším konceptu dramaturgie, zahrnující nejen výběr titulů a inscenování, ale i instituci, její charakter, diváky, prostor města, státu, vesmíru (s. 115). Jinými slovy vrací se k definovaným limitujícím faktorům ND v úvodu práce a vřazuje své působení a linii „autorské dramaturgie“ do kontextu překračování těchto limitů, včetně ojedinělé publikační činnosti (Almanachy), a zakončuje zobecňujícím závěrem o úkolech a podnětech autorské dramaturgie a smyslu ND.

Formální úprava a náležitosti práce včetně jejího rozsahu:

Po formální stránce práce splňuje všechny náležitosti odborného textu a domnívám se, že překračuje stanovený rozsah – 140 stránkový text zahrnuje obsáhlou bibliografii a

pečlivě zpracovaný poznámkový aparát s relevantními odkazy na zdroje, ale i s upřesňujícími komentáři. Za ním ovšem následuje dalších 40 stran příloh, obsahujících nejen původní koncept „Nová krev“, s nímž vstupovaly do ČND Daniela Špinar a autorka práce, včetně dramaturgických linií ve všech budovách ND i budováním nového hereckého souboru či vztahu k publiku a odborné veřejnosti. Podnětným textem je i připojená verze konceptu pro prodloužení mandátu tohoto týmu po tříletém působení v ND, obsahující podstatné a konkrétní evaluační postřehy, soupis repertoáru v jednotlivých sezonách, publikované texty o smyslu dramaturgie a přepis rozhovorů s klíčovými členy uměleckého týmu. Cenná je i obrazová dokumentace, patřičně otitulkovaná.

Práce s informačními zdroji:

Autorka využívá relevantní publikace, studie, sborníky, články v odborných periodikách, ale i elektronické zdroje, archivní prameny, podcasty, audionahrávky a videozáznamy, včetně nepublikovaných zdrojů (rukopisů či korespondence). Citace a parafráze jsou řádně doloženy v poznámkovém aparátu, všechny zdroje jsou uvedeny v Bibliografii (snad jen pro případné publikování bych doporučila některé z položek zařadit do relevantního oddílu Literatura či Prameny (týká se i textů převzatých z webových stránek, nebo videozáznamů inscenací či diskusí).

Jazyková a terminologická úroveň:

Práce je psána velmi čtivým jazykem na vysoké stylistické úrovni, s patřičnou odbornou terminologií, bezchybně gramaticky.

Celkové/vlastní shrnutí hodnotitele:

Vzhledem k předchozím oddílům je shrnutí jednoduché – práci považuji za velmi otevřený, kvalitní a přínosný příspěvek do odborného i veřejného diskurzu o smyslu, poslání, postavení a funkci Národního divadla, který si zaslouží být publikován.

Otázky a náměty k diskuzi při obhajobě:

V rámci práce jste se dotkla problematiky vztahu divadelní sféry a veřejné správy. Domníváte se, že koncept „autorské dramaturgie“ je možné prosadit ve všech typech institucionálních divadel? Pokud ano, jak by měla být nastavena kritéria takového vztahu?

Doporučení práce k obhajobě: Práci velmi ráda doporučuji k obhajobě.

Datum vypracování posudku: 29. 5. 2024 – v Olomouci

.....

Jméno oponenta práce

.....

(datum a podpis)